

ISSN 2307-5740
DOI 10.31891/2307-5740

Науковий журнал

ВІСНИК

**Хмельницького
національного
університету**

Економічні науки

2020, № 5

Scientific journal

HERALD

of Khmelnytskyi National University

Economic sciences

2020, Issue 5

Хмельницький 2020

ВІСНИК
Хмельницького національного університету
Затверджений як фахове видання (перереєстрація), група «Б»
Наказ МОН 28.12.2019 №1643

Засновано в липні 1997 р.

Виходить 6 разів на рік

Хмельницький, 2020, № 5 (286)

**Засновник і видавець: Хмельницький національний університет
(до 2005 р. — Технологічний університет Поділля, м. Хмельницький)**

Наукова бібліотека України ім. В.І. Вернадського http://nbuv.gov.ua/j-tit/Vchnu_ekon

Журнал включено до наукометричних баз:

Index Copernicus <http://jml2012.indexcopernicus.com/i++i++p4539,3.html>

Google Scholar <http://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=nDupjDAAAAAJ>

Головний редактор **Войнаренко М. П.**, д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії наук України, проректор з науково-педагогічної та наукової роботи, перший проректор Хмельницького національного університету

Заступник головного редактора. **Нижник В. М.**, д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, проректор з науково-педагогічної роботи

Голова редакційної колегії серії «Економічні науки» **Хмельницького національного університету**

Відповідальний секретар **Кравчик Ю.В.**, к. е. н., начальник відділу інтелектуальної власності та трансферу технологій Хмельницького національного університету

Ч л е н и р е д к о л е г і ї с е р і ї « Е к о н о м і ч н і н а у к и »

Войнаренко М. П., д. е. н.; Альохін О. Б., д. е. н.; Васильківський Д. М., д. е. н.; Вівчар О. І., д. е. н.; Ведерніков М. Д., д. е. н.; Вишковська Зофія, д. е. н. (Польща); Гавловська Н. І., д. е. н.; Геєць В. М., д. е. н.; Гончар О. І., д. е. н.; Григоруку П. М., д. е. н.; Гурочкіна В. В., д. е. н.; Джалагонія Давід, проф. (Грузія); Дихаминджия Ірма, д. е. н. (Грузія); Диха М. В., д. е. н.; Дудко В. М., д. е. н. (Російська Федерація); Спіфанова І. Ю., д. е. н.; Журба І. Є., д. е. н.; Завгородня Т. П., д. е. н.; Замазій О. В., д. е. н.; Євдокимов В. В., д. е. н.; Йохна М. А., д. е. н.; Кравчик Ю. В., к. е. н.; Ковальчук С. В., д. е. н.; Кулинич Р. О., д. е. н.; Лук'янова В. В., д. е. н.; Ляшенко О. М., д. е. н.; Любохинець Л. С., к. е. н.; Матюх С. А., к. е. н.; Мікула Н. А., д. е. н.; Микитенко В. В., д. е. н.; Мороз О. В., д. е. н.; Нижник В. М., д. е. н.; Олуйко В. М., д. н. держ. упр.; Орлов О. О., д. е. н.; Поліщук І. І., д. е. н.; Рудніченко Є. М., д. е. н.; Савіна Г. Г., д. е. н.; Семикіна М. В., д. е. н.; Скоробогата Л. В., к. е. н.; Стадник В. В., д. е. н.; Тельнов А. С., д. е. н.; Ткаченко І. С., д. е. н.; Троціковські Тадеуш, к. е. н. (Польща); Тюріна Н. М., к. е. н.; Філіппова С. В., д. е. н.; Хрущ Н. А., д. е. н.; Церуйова Тетяна, д. е. н. (Словакія); Череп А. В., д. е. н.; Чорна Л. О., д. е. н.

Відповідальні за випуск **Ковальчук С. В.**, д. е. н., **Кравчик Ю. В.**, к. е. н.
Технічний редактор **Кравчик Ю. В.**, к. е. н.
Редактор-коректор **Броженко В. О.**

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Хмельницького національного університету,
протокол № 4 від 30.10.2020

Адреса редакції: **Україна, 29016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11, Хмельницький національний університет**
редакція журналу "Вісник Хмельницького національного університету"
☎ (0382) 67-51-08
e-mail: **visnyk.khnu@gmail.com**
visnyk.khnu@khmnu.edu.ua
web: **http://journals.khnu.km.ua/vestnik**
http://lib.khnu.km.ua/visnyk_tup.htm

Зареєстровано Міністерством України у справах преси та інформації.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 9721 від 29 березня 2005 року (перереєстрація)

© Хмельницький національний університет, 2020
© Редакція журналу "Вісник Хмельницького національного університету", 2020

ЗМІСТ

КОВАЛЬЧУК С. В., ГАЛЮК Я. Д., СУБАЧОВ М. В. ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ ТА ЙОГО ІНСТРУМЕНТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	7
АНГЕЛКО І. В., ЛЕХ І. А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	11
АНДРУШКЕВИЧ З. М., НЯНЬКО В. М., СІТАРЧУК О. В. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ – ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	15
БАКАЙ В. Й., ЗИМА В. М. НОВІ ВИКЛИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	19
БОЙКО Р. В. УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЄЮ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА РИНКУ	23
БОЛЛА С. Ю., КИРИЧЕНКО Н. В. АСПЕКТИ РОЗРОБКИ ПРОГРАМ ЛОЯЛЬНОСТІ ДО ПРОДУКЦІЇ ВИРОБНИКА М'ЯСОПЕРЕРОБКИ З ПОГЛЯДУ МАРКЕТИНГУ ВЗАЄМОВІДНОСИН	30
БОНДАРЕНКО О. О., БЕРІДЗЕ Т. М., БОНДАРЕНКО Л. А. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ МІНЛИВОЇ ДИНАМІКИ УКРАЇНСЬКОГО ФОНДОВОГО РИНКУ	34
БОЙЧУК І. В. АДАПТАЦІЯ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ДО УМОВ ПАНДЕМІЇ COVID-19	38
БУДНІКЕВИЧ І. М., БАРАНИЮК Д. С., КРУПЕННА І. А. ЗАГРОЗИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: МАРКЕТИНГОВИЙ АСПЕКТ	42
БУРЛІЦЬКА О. П. СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК КОНС'ЮМЕРИЗМУ	49
ГАРАФОНОВА О. І., ЛАЗАРЕНКО Ю. О., РОДІОНОВА К. В. УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ІННОВАЦІЙНО АКТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	53
ГВОЗДЕЦЬКА І. В. ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ У МАРКЕТИНГУ	58
ГУМЕНЮК Ю. В., БУРЛАКА С. А., ЄЛЕНИЧ А. П. ІНТЕГРУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЗЕРНОВОГО РИНКУ	62
ДРАЖНИЦЯ С. А., ПИГА Л. М. УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА МЕТОДОМ ІЄРАРХІЙ	70

УДК 338.432

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-286-5-13

ГУМЕНЮК Ю. В., БУРЛАКА С. А., ЄЛЕНИЧ А. П.
Вінницький національний аграрний університет

ІНТЕГРУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЗЕРНОВОГО РИНКУ

Продовольча безпека країни у величезній мірі залежить від ефективності функціонування зернового виробництва. Рівень його розвитку багато в чому визначає політичну і економічну стабільність в країні. Щоб забезпечити потреби країни в необхідному обсязі і асортименті, необхідний комплексний і збалансований розвиток зернового господарства, зберігання, переробки і використання зернових ресурсів, повна зміна системи управління з боку держави. Йдеться про формування нових взаємозв'язків між виробниками і споживачами зерна на основі взаємної зацікавленості, що сприяє збільшенню виробництва і більш раціонального використання зерна.

У статті наголошується, що зерновий ринок справляє визначальний вплив на продовольче забезпечення нашої країни. В даний час, в умовах імпортозаміщення, у великих обсягах продовжують завозитися багато продуктів тваринництва, в яких зерно є кормовою базою, хоча їх з великою вигодою можна виробляти всередині країни. В останні роки Україна перетворилася на великого зернового експортера і увійшла в десятку найбільших світових продавців зернових на світовому ринку. Тепер головною проблемою в зерновому бізнесі стало не виробництво, а ефективний менеджмент і маркетинг збуту зерна на внутрішньому і, особливо, зовнішньому ринках.

Під «зерновим ринком» розуміють інтегрований механізм, що охоплює виробництво, переробку, логістику, маркетинг зернових продуктів, що забезпечує вихід на споживача. Відзначається, що сьогодні не слід проводити чіткі межі в менеджменті сегментів зернового ринку, так як всі галузі цього ринку технологічно пов'язані між собою через сукупність інтегрованих видів діяльності. Також вони призводять свою модель менеджменту функціонування зернового ринку, в якій наочно демонструються основні блоки досліджуваної виробничої системи, їх зв'язки і взаємини.

Практична реалізація такої взаємодії обіцяє учасникам зернового ринку отримання певного синергетичного ефекту за рахунок системності функціонування технологічних, логістичних, маркетингових та інших ділових зв'язків між усіма його учасниками, коригування цінових пропорцій, більш досконалих економічних інструментів інвестування в цей бізнес.

Ключові слова: зерновий ринок, сегменти, модель, менеджмент, фактори, розвиток, ресурси, показники, ефективність.

HUMENIUK Y., BURLAKA S., YELENYCH A.

Vinnytsia National Agrarian University

INTEGRATION OF THE REGIONAL GRAIN MARKET

The country's food security depends to a large extent on the efficiency of grain production. The level of its development largely determines the political and economic stability in the country. To meet the needs of the country in the required volume and range, it is necessary to comprehensive and balanced development of grain farming, storage, processing and use of grain resources, a complete change in the management system by the state. It is a question of formation of new interrelations between producers and consumers of grain on the basis of mutual interest that promotes increase in production and more rational use of grain.

The article emphasizes that the grain market has a decisive influence on the food security of our country. Currently, in the context of import substitution, many livestock products continue to be imported in large quantities, in which grain is the feed base, although they can be produced with great benefit domestically. In recent years, Ukraine has become a major grain exporter and entered the top ten world grain sellers in the world market. Now the main problem in the grain business is not production, but effective management and marketing of grain in the domestic and especially foreign markets.

Under the "grain market" is understood an integrated mechanism that covers the production - processing - logistics - marketing of grain products, which provides access to the consumer. It is noted that today it is not necessary to draw clear boundaries in the management of segments of the grain market, as all sectors of this market are technologically interconnected through a set of integrated activities. They also give their model of management of the grain market, which clearly demonstrates the main blocks of the studied production system, their connections and relationships.

The practical implementation of such interaction promises grain market participants to obtain a certain synergistic effect due to the systematic functioning of technological, logistical, marketing and other business relations between all its participants, adjusting price proportions, better economic tools for investing in this business.

Keywords: grain market, segments, model, management, factor, development, resources, indicators, efficiency.

Вступ. Механізм системного функціонування, менеджменту регулювання і підвищення ефективності зернових ринків (ЗР) грає важливу роль в регіональному зернопродуктовому підкомплексі (ЗПП) і АПК в цілому. Цей ринковий сегмент справляє визначальний вплив на продовольчу безпеку нашої країни. Сьогодні вітчизняний зернове виробництво, зерновий бізнес, ринок, подібно іншим галузям вітчизняного АПК працюють в умовах триваючого економічної кризи. Мінливі за результатами ринкових перетворень економічні умови відтворення з плином часу все більше ускладнюють вирішення проблеми продовольчої безпеки нашої країни.

Негативний вплив на ефективність аграрного зернового ринку надали прорахунки, які були допущені в процесі формування зернового ринку та переходу агропромислового ринку на відносини ринку в 1990-ті й наступні за ними роки. Прийнята урядом монетаристська модель ринку, яка не визнає державного регулювання, відбилася особливо згубно в кінці минулого століття. Ця модель спочатку була орієнтована на нерівну ринкову конкуренцію і цінової диспаритет зернового та інших видів аграрного ринку з іншими учасниками внутрішніх і зовнішніх ринків. В результаті в країну до недавніх пір активно завозилося зерно і

продовжують, і сьогодні, в великих обсягах завозитися багато продуктів тваринництва (тут зерно є кормовою базою), які з успіхом можна проводити в нашій країні [1].

Останні вдалі періоди по зерновому виробництву змінили ситуацію на зворотню. За їх результатами наша країна стала перетворюватися в великого зернового експортера, багато в чому через значне зниження фуражного споживання зерна. Добре це чи погано? Скоріше не зовсім добре. Але з'явилася віра в перспективу успішного розвитку, за підсумками останніх маркетингових років наша країна увійшла в четвірку найбільших світових продавців зернових на світовому ринку. В результаті головною проблемою в зерновому бізнесі стала не проблема виробництва, а проблема ефективного менеджменту і маркетингу зі збуту зерна на внутрішньому і особливо зовнішньому ринках.

Метою статті є розвиток теоретико-методологічних засад і обґрунтуванні розробки економічної макромоделі функціонування зернового ринку інтегрованих ринків ЗПП з метою їх збалансованого розвитку в системі національної економіки.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблемним питанням розвитку економічних відносин контрагентів ринку зерна, стабілізації й ефективності зернового виробництва, конкурентного ціноутворення, вдосконалення механізмів державного регулювання цього сегмента присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: В.Г. Андрійчук, Г.В. Атаманчук, О.Г. Белозерцев, В.І. Бойко, В.І. Власов, Т.Г. Гайдук, П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, А.Д. Діброва, О.В. Захарчук, М.В. Калінчик, С.М. Кваша, І.Г. Кириленко, Ю.С. Коваленко, М.І. Кучер, М.Г. Лобас, В.В. Милосердов, І.М. Рішняк, П.Т. Саблук, Є.Б. Хлебунін, Л.М. Худолій, Г.О. Шевченко, В.С. Шовкалюк, О.М. Шпичак [7].

Однак багато хто з них досліджували в основному питання розвитку та регулювання ринку зерна на рівнях макроекономіки і частіше стосовно масштабу національної економіки, країни в цілому. Ці розробки послужили науково-методичною основою дослідження, основою для вдосконалення концепції подальшої адаптації зернового ринку і ринкових відносин [2]. При цьому недостатньо вивченими і розробленими залишаються проблеми регіонального функціонування, регулювання і реформування ринку зерна в системному підкомплексі агропромислового комплексу з використанням методологічної системи в якості єдиного економічного механізму. Важливо також враховувати, що розвиток ринків зерна знаходиться в досить тісному зв'язку з розвитком інших галузей народного господарства інші продуктивних підкомплексів агропромислового комплексу, які об'єднані зв'язками міжгалузевих структур, якісним рівнем взаємодії різних сфер національної економіки.

Свого часу суспільний поділ праці призвело до виділення промислового і сільськогосподарського виробництва, виділенню з сільського господарства значного переліку функцій виробництва, на основі яких були сформовані свої самостійні галузі, своя інфраструктура з оптовою та роздрібною торгівлею. Подальше поглиблення процесу поділу праці по територіях і зосередження виробництв по окремих продуктах у зменшувати числі виробництв змогло створити можливості формувати на основі правильного галузевого менеджменту спеціалізовані виробництва, а потім і комбіновані технологічні процеси в масштабах окремих територій і регіонів окремих країн.

В результаті стало можливим формувати систему менеджменту виробничих зв'язків з міжгалузевими відносинами між с.-г. і промисловими організаціями по виробництву з вертикальною побудовою процесів заготівлі, переробки, зберігання і реалізацією своїх продуктів. Після цього стали виникати інтеграційні побудовані зв'язки взаємодії, побудовані за принципами кооперування у використанні матеріально-технічних ресурсів, ресурсів праці, фінансів інших ресурсів з інфраструктурою різних рівневих систем. На цій основі сформувалися регіональні зернопродуктові підкомплекси, агропромислові комплекси і єдиний комплекс країни з розгалуженою системою ринкових взаємозв'язків і залежностей [3].

Зерновий ринок вимагає постійного вдосконалення принципів розвитку ринку, по-новому формувати регіональні пропозиції відтворення, узгоджувати господарську діяльність галузей і підприємств, значно розрізнені за роки реформ навіть в своїх регіонах. Необхідно розробити більш раціональну структуру регіонального зернового ринку, націлену на отримання найбільшого прибутку за рахунок підвищення якості, отримання максимуму продукції, скорочення виробничих витрат, зниження витрат, вдосконалення господарського механізму самого ринку. Сьогодні в бізнесі зростає інтерес до проблем функціонування регіональних зернових ринків в системі зернопродуктового підкомплексу, закономірностям їх розвитку, ліквідації диспропорцій в міжгалузевих зв'язках. Незважаючи на велику кількість публікацій, багато питань подальшого розвитку зернового ринку в ЗПП в сучасних і перспективних умовах ринку залишаються недостатньо вивченими. У наукових роботах механізм функціонування зернового ринку часто розглядається або з позиції інтересів сільських виробників, або переробних галузей, або постачальників ресурсів [4].

Виклад основного матеріалу. Сьогодні однаково важливі як концептуальні підходи правильної побудови зернового ринку по країні в цілому, так і облік територіальних, природних, економічних особливостей регіону, а також науково-технічних, соціальних, екологічних, міжнародних, політичних та інших факторів.

Сьогодні багато вчених дотримуються думки, що рівні ступеня локалізації та зв'язку виробничих та інших відносин можуть характеризувати головні вихідні ознаки регіону [4]. Тим самим в основу їх визначень прийняті базові визначення і категорійний апарат з продуктивними силами і виробничими відносинами, що відображає завершену систему відтворювального процесу з економічними ознаками територіального поділу виробництва і комплексної ресурсної сукупності зі своїми можливостями.

Відзначимо, що повний перелік сфер галузевого менеджменту повністю представлені лише в єдиному агропромисловому комплексі нашої країни, а в регіональних зернопродуктових ринках інфраструктура представлена лише частково, навіть з урахуванням рівнів економіки [5] регіонів нашої країни. Наприклад, можна відзначити, що жоден регіональний зернопродуктовий підкомплекс країни не має свою повну тракторну і сільськогосподарську структуру машинобудування, з власним виробництвом добрив, засобів захисту рослин і так далі. У той же час кожен зерновий підкомплекс мають власне зернове виробництво і свою відповідну інфраструктуру.

Під «зерновим ринком» ми розуміємо, що динамічно розвивається складний горизонтально і вертикально інтегрований механізм охоплює виробництво, переробку, логістику, маркетинг зернових продуктів з виходом на споживача, за участю всіх суб'єктів продовольчого ринку, тісно взаємопов'язаних і взаємодіючих в напрямку досягнення максимальної ефективності та задоволення попиту на зернові продукти [5].

У менеджменті зернового бізнесу можна виділити три основні сфери, які формують ринкову кон'юнктуру, в основі якої лежить виробнича діяльність (рис. 1). В цілому зерновий бізнес являє собою систему взаємопов'язаних галузей, в якій I сферу представляють галузі ринку засобів виробництва, включаючи комбикормову промисловість, комплекс сільськогосподарського машинобудування, частково енергетичну, хімічну промисловість (добрива, отрути та ін.), будівництва і інші, які, взаємодіють з іншими ринками народного господарства.

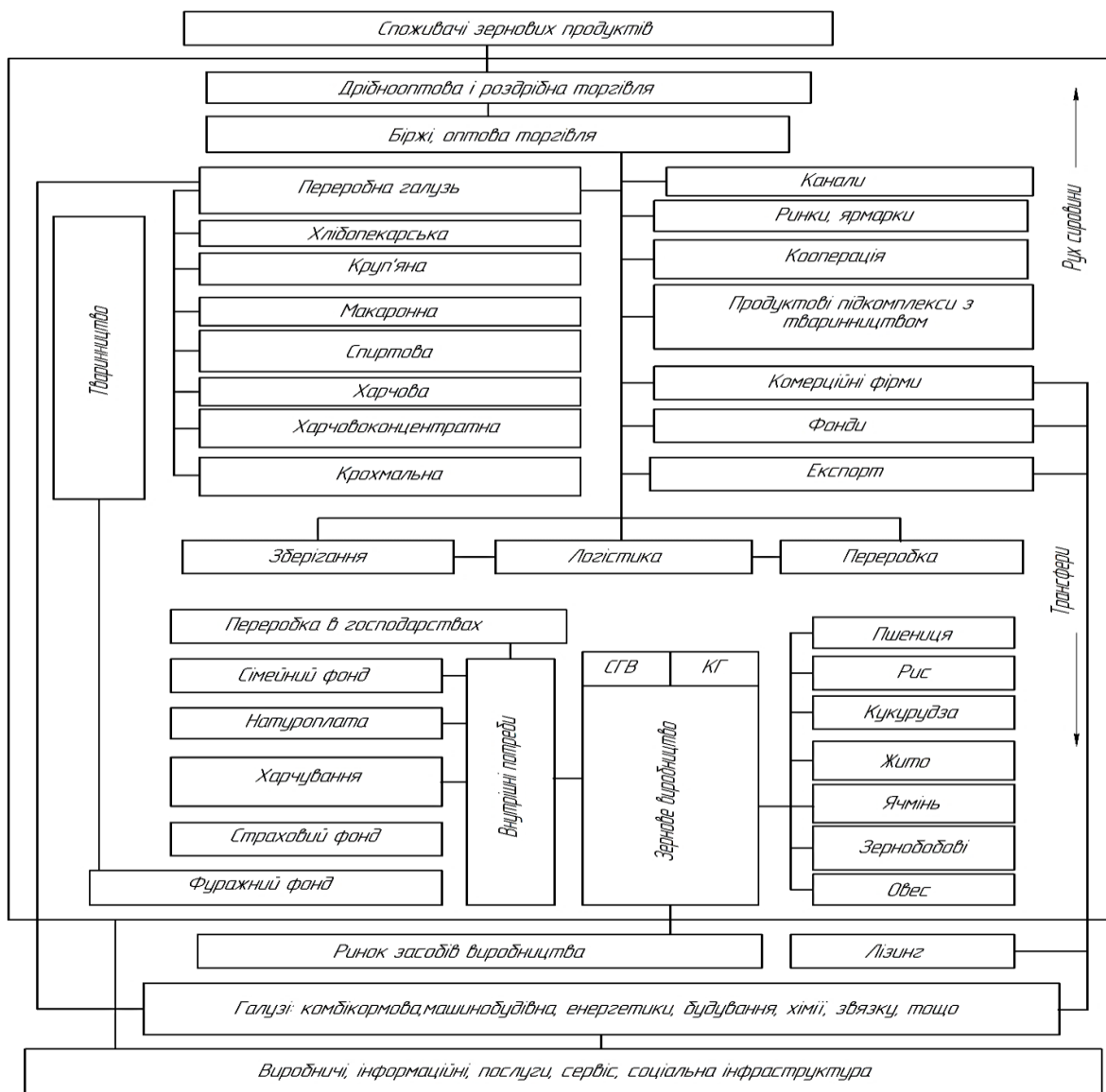

Рис. 1. Економічна макромодель функціонування зернового ринку

Сьогодні частина дослідників менеджменту ринку продуктів відносять комбикормову промисловість до I сфери, інші до II сфери. Однак, розглядаючи бізнес комбикормів відзначимо, що тут в єдиній технології та робочому процесі в один час реалізуються відразу дві стадії: здійснюється переробка сільськогосподарської

продукції і виробляються засоби виробництва для потреб галузі тваринництва у вигляді комбікорму або кормових концентратів. Вчені, відстоюючи місце комбікормової промисловості в III сфері АПК, наполягають на тому, що вона використовує в своєму виробництві сировину рослинного походження і здійснює поставку на ринок лише продукту переробки сільськогосподарської сировини. Ми поділяємо думку тих, хто вважає, що комбікормову промисловість правильніше відносити до I ресурсної сфери, так як в ній практично не виробляються ринкові продукти, споживані безпосередньо населенням [6]. Кінцевим ринковим продуктом цього сегмента є готові зернові корми, які використовуються в подальшому в галузях тваринництва як засоби виробництва в наступній сфері АПК. Таким чином, комбікормова промисловість виступає в якості фондovиробничої, а за цією ознакою більшість фахівців вважають це головною рисою I сфери.

Основу ЗПП і ринку зерна утворюють організації та інші виробники зерна, які утворюють II сферу. Галузеві виробництва, які забезпечують підготовка, транспортування, процес зберігання, переробки і реалізації зерна утворюють III сферу зернового підкомплексу. Сервісну інфраструктуру зернопродуктового підкомплексу представляють наукові установи, дослідні станції, які виконують селекційні дослідження, удосконалюють технології, природоохоронні заходи та багато іншого. Також підприємства і підрозділи сфери транспортного обслуговування, агрохімічні, меліоративні, інформаційні структури з обслуговування, ремонтні підприємства і служби технічного забезпечення, консультаційного сервісу, торгової сфери та інші.

Економічну макромодель функціонування зернового ринку ми пропонуємо розглядати як ланцюжок доходів всіх учасників ринку зерна, за рахунок яких формується загальна сума надходжень [8].

Рівні виручки, що надходить від роздрібних продажів, роблять визначальний вплив на економічну кон'юнктуру в усіх сегментах ринку. Рекомендована нами модель менеджменту функціонування системи ЗР в структурі зернопродуктового підкомплексу наочно демонструє основні блоки досліджуваної виробничої системи, їх зв'язки і взаємини. При цьому можна позначити умовні кордони зернового ринку, з векторами, що демонструють сам процес товарного обміну ресурсами. Провідною ланкою, запропонованої нами моделі взаємодії, виступають домашні господарства як основні постачальники трудових ресурсів, а одержувані від реалізації праці грошові кошти використовуються потім (у вигляді пайової ринкового трансферту) усіма іншими учасниками системи зернового ринку. Пайова, трансфертне ринковий розподіл доходів кожного інвестованого споживачем рубля через роздрібну торгівлю при придбанні хлібних продуктів, наочно простежується з фінансового потоку, що йде від споживчого сектора (домашніх господарств) до всіх учасників зернового ринку по висхідним потокам, назустріч продуктивним потокам.

Відзначимо, що досить важливо правильно визначитися з методикою економічної оцінки прийняття рішень, в основі якої лежить система показників ефективності для всіх структурних ланок регіонального зернопродуктового підкомплексу. Цю ж систему показників слід використовувати для здійснення моніторингу, дослідження кон'юнктури, прогнозування подальшого виробництва і подальшої реалізації продукції на ринку. У нашій практиці в науковій літературі прийнято розрізняти поняття критеріїв і показників оцінки економічної ефективності [8]. Багато при цьому вважають, що критерії показують, демонструють основні положення якісної оцінки, а показники оцінки економічної ефективності охоплюють чисельні, кількісні характеристики, за допомогою яких можна визначати, вимірювати рівні ефективності.

На наш погляд розмежувати ці поняття надмірно не варто, адже багато залежить від чинників наявних виробничих ресурсів (рис. 2).

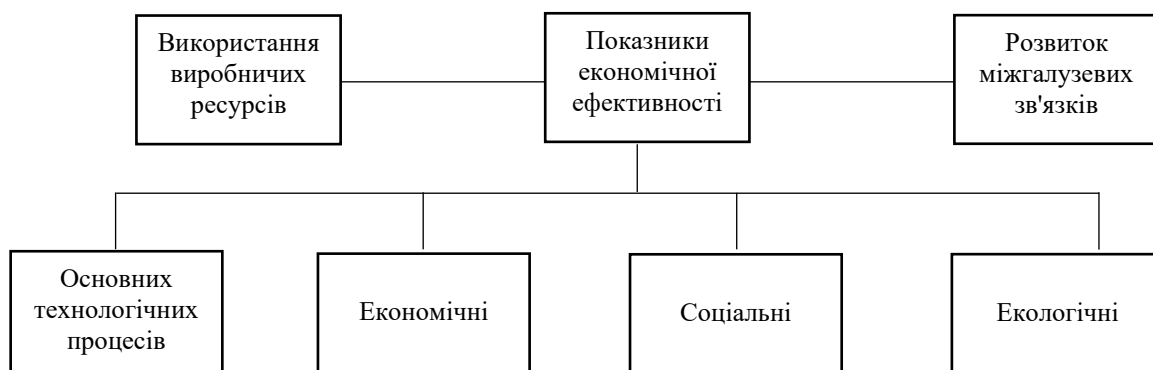

Рис. 2. Системні показники оцінки ефективності зернового ринку

На основі представленої системи показників часто вибирається, так званий, критеріальний, основний або визначальний показник, на основі якого зазвичай будується процес прийняття управлінських рішень. У практичній і науковому середовищі часто виникають різні думки з приводу прийняття, вибору критерію оцінки ефективності. Ми поділяємо думку, що в якості критеріїв стосовно питання визначення економічної ефективності ринку зерна краще використовувати показники обсягу прибутку і рентабельності продажів.

Як бачимо, територіальні, локальні ринки зерна мають досить складний менеджмент структурної побудови. У своєму дослідженні ми виходимо з положення, що наукове вивчення даної проблеми має

базуватися положення системного підходу, на загальних принципах теорії менеджменту ефективності. Для подальшого підвищення результативності функціонування підприємств регіонального зернового підкомплексу дуже важливий об'єктивний підхід до економічної оцінки через відповідні галузевим підходу блоки систем оцінки ефективності. Зокрема блоки рівнів ефективності використання матеріально-технічної ресурсів, наявності міцних міжгалузевих зв'язків, технологій виробництва, оцінки виконання показників, орієнтованих на кінцевий результат з урахуванням соціально-економічної та екологічної ефективності [9].

У будь-якому випадку в якості основного критерію менеджменту ефективності, розвитку зернового ринку виступає прибуток. Порівняльну оцінку за видами виробництва, зернового бізнесу забезпечують якісні та кількісні показники, такий підхід виявляє резерви, визначає напрями їх реалізації.

Прогноз ФАО щодо світового виробництва зернових у 2020 році був переглянутий в цьому місяці в сторону підвищення на 9,3 млн т і на сьогодні складає майже 2790 млн т: це означає, що світове виробництво повинно перевищити рекордний рівень 2019 року, практично на 3,0% (81,3 млн т), табл. 1.

Таблиця 1

Світовий ринок зернових

Рік	Виробництво		Використання	Торгівля	Кінцевий продукт	Світовий коефіцієнт запасу до використання	Коефіцієнт запасу та зникнення основних експортерів
	млн т					%	
2011/12	2 357,6	2 920,2	2 320,9	322,5	595,2	25,6	18,4
2012/13	2 317,9	2 913,1	2 332,1	318,2	592,2	24,3	17,4
2013/14	2 557,5	3 149,8	2 449,5	363,7	671,3	26,9	18,7
2014/15	2 607,9	3 279,2	2 508,3	377,0	767,9	30,2	19,4
2015/16	2 583,8	3 351,7	2 550,9	393,0	795,3	30,4	17,0
2016/17	2 660,7	3 455,9	2 613,2	406,6	840,6	31,7	17,8
2017/18	2 696,9	3 537,6	2 649,3	422,7	881,5	32,9	18,3
2018/19	2 649,6	3 531,1	2 678,0	410,4	870,0	32,3	19,0
2019/20	2 708,5	3 578,5	2 692,2	426,0	876,6	32,0	18,9
2020/21	2 789,8	3 666,5	2 735,4	435,1	928,9	33,0	20,7

Загальносвітове виробництво пшениці оцінюється в 761,5 млн т, що на 3,2 млн т більше, ніж у попередньому місяці і тепер відповідає торішньому урожаю, який перевищив середні показники. Збільшення прогнозу в цьому місяці в основному обумовлено переглядом у бік підвищення прогнозу виробництва пшениці в Австралії (+5,5 млн т) в зв'язку з більш сприятливими умовами на врожай завдяки рясним опадам в попередній період і сприятливим погодним прогнозами на частину сезону (рис. 3). Очікується, що в поєднанні зі збільшенням посівних площ під пшеницю це призведе до більш вираженого відновлення виробництва в 2020 році, що різко відрізняється від ситуації, що склалася в попередні два роки, коли врожай знижувалися через посуху.

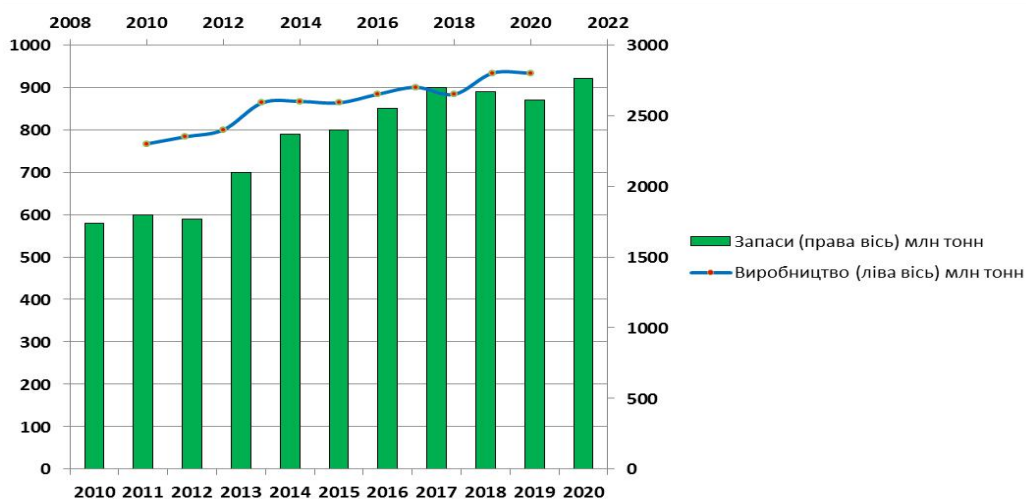

Рис. 3. Відношення обсягу запасів і споживання зернових

Прогнози виробництва пшениці також були підвищені для Індії (+2,2 млн т), виходячи з останніх офіційних даних, що свідчать про збільшення посівних площ і підвищення врожайності (табл. 2). Це збільшення з лишком компенсувала зниження прогнозів виробництва пшениці в Європейському союзі (ЄС) (-5,5 млн т) і у Великобританії (-1,5 млн т) на тлі погіршення прогнозів на урожай. Прогноз світового виробництва фуражних зернових в 2020 році також підвищено до 1519 млн т, що на 5,7 млн т перевищує прогноз у попередньому місяці та на 5,0 % (73,0 млн) показник 2019 р.

Таблиця 2

Світовий ринок пшениці

Рік	Виробництво		Використання	Торгівля	Кінцевий продукт	Світовий коефіцієнт запасу до використання	Коефіцієнт запасу та зникнення основних експортерів
	млн т						
2011/12	699,0	901,9	693,2	149,2	203,7	29,9	18,8
2012/13	658,6	862,3	682,3	143,6	185,6	26,8	15,1
2013/14	715,3	900,9	692,2	159,4	200,2	28,3	16,0
2014/15	735,2	935,4	708,2	156,6	228,6	31,9	18,8
2015/16	737,3	965,8	717,0	167,5	243,0	33,0	18,0
2016/17	763,5	1 006,5	736,8	176,9	265,9	36,0	19,8
2017/18	761,6	1 027,5	738,4	177,4	287,7	38,3	21,0
2018/19	732,4	1 020,1	750,8	168,3	272,1	35,9	18,2
2019/20	761,5	1 033,6	757,0	177,1	275,0	36,5	15,7
2020/21	761,5	1 036,5	754,1	178,7	283,8	36,8	16,7

Це зростання прогнозу в основному обумовлений збільшенням виробництва ячменю в Австралії, ЄС і Туреччині. Прогноз світового виробництва кукурудзи також виріс в порівнянні з попереднім місяцем, але не настільки істотно, відображаючи скромне зростання в ЄС, де минули після декількох тижнів сухої погоди дощі сприятливо позначилися на врожаї, особливо на півдні Франції і на півночі Італії. Аналогічним чином виріс прогноз виробництва кукурудзи в Бразилії, який в даний час трохи перевищує показники минулого року і є рекордним за всю історію. Згідно з поточними прогнозами ФАО обсяг світового виробництва рису в 2020 р. складе 509,2 млн т, що на 1,7 % вище, ніж в 2019 р., і на 400 тис. т вище червневого прогнозу. Невеликий перегляд прогнозу в бік підвищення, в першу чергу, обумовлений поліпшенням видів на урожай в країнах Південної Америки, який в результаті сформованих сприятливих погодних умов може досягти максимального історичного рівня, частково компенсуючи торішнє зниження врожаю.

Прогноз загальносвітового споживання зернових в сезоні 2020–2021 років також був підвищений до 2735 млн т, що на 43 млн т (1,6 %) вище рівня сезону 2019–2020 років. Підвищення прогнозу в цьому місяці пов'язано, головним чином, зі збільшенням прогнозу споживання фуражних зернових майже на 3,0 млн т, що обумовлено зростанням обсягів використання в кормових і промислових цілях в порівнянні з попередніми прогнозами. Новий прогноз досяг історичного максимуму в 1471 млн т, а сукупне використання фуражних зернових в сезоні 2020–2021 рр. збільшиться на 2,7 % (38 млн т) у порівнянні з рівнем сезону 2019–2020 рр., при цьому майже 40 % (14,4 млн т) прогнозованого річного приросту припадає на частку США і більше 20 % (9,0 млн т) – на Китай (табл. 3).

Таблиця 3

Світовий ринок фуражних зернових культур

Рік	Виробництво		Використання	Торгівля	Кінцевий продукт	Світовий коефіцієнт запасу до використання	Коефіцієнт запасу та зникнення основних експортерів
	млн т						
2011/12	1 178,6	1 409,2	1 165,6	132,6	244,9	20,9	11,3
2012/13	1 174,4	1 419,3	1 180,6	134,4	244,5	19,3	9,0
2013/14	1 351,6	1 596,2	1 277,2	158,8	299,6	23,0	11,1
2014/15	1 382,6	1 682,2	1 313,3	175,3	365,7	27,4	14,9
2015/16	1 358,0	1 723,7	1 343,5	184,1	380,3	27,5	13,4
2016/17	1 400,6	1 781,0	1 382,3	181,3	401,8	28,4	14,8
2017/18	1 436,0	1 837,7	1 413,6	196,8	417,5	29,3	15,7
2018/19	1 410,9	1 828,4	1 427,2	198,1	413,3	28,8	16,1
2019/20	1 446,2	1 859,5	1 433,0	203,9	418,1	28,4	15,6
2020/21	1 519,2	1 937,3	1 471,0	208,8	462,9	30,3	20,2

Очікується, що в результаті збільшення споживання рису (див. табл. 4) в продовольчих цілях світове споживання рису в цілому в сезоні 2020–2021 років також досягне нового максимуму і складе 510,4 млн т, що на 1,6 % більше показників сезону 2019–2020 років. При цьому світовий прогноз споживання пшениці в сезоні 2020–2021 років вказує на деяке (0,4 %) зниження в порівнянні з рівнем сезону 2019–2020 років, в основному в зв'язку з очікуваним скороченням споживання пшениці в кормових цілях і її заміщення іншими фуражними зерновими, а також у зв'язку зі скороченням промислового споживання.

У порівнянні з попереднім місяцем поточний прогноз ФАО щодо світових запасів зерна на кінець сезону 2021 р. був підвищений на 2 млн т до 929 млн т, що на 52,3 млн т (6,0 %) вище показників попереднього року. На такому рівні співвідношення світових запасів зерна і його споживання в сезоні 2020–2021 рр. досягне максимального рівня за останні двадцять років і складе 33,0 %, що свідчить про сприятливі перспективи пропозиції в новому сезоні. Збільшення пропозиції пшениці в зв'язку з очікуваним зростанням виробництва в ряді країн задало ще раз переглянути в бік збільшення прогноз запасів пшениці в сезоні 2020–2021 років, в результаті чого прогноз на сезон 2020–2021 років склав майже 284 млн т, що майже на 9 млн т (3,2 %) вище рівня на початок сезону, але все ще нижче рекордного рівня, зафіксованого в сезоні 2017–2018 років.

Таблиця 4

Світовий ринок рису

Рік	Виробництво		Використання	Торгівля	Кінцевий продукт	Світовий коефіцієнт запасу до використання	Коефіцієнт запасу та зникнення основних експортерів
	млн т						
2011/12	480,0	609,0	462,0	40,6	146,6	31,2	25,2
2012/13	484,9	631,5	469,1	40,2	162,1	33,7	28,0
2013/14	490,6	652,6	480,2	45,5	171,6	35,2	29,0
2014/15	490,1	661,6	486,8	45,1	173,6	35,4	24,6
2015/16	488,6	662,2	490,3	41,4	172,0	34,8	19,7
2016/17	496,5	668,5	494,1	48,4	173,0	34,8	18,9
2017/18	499,4	672,3	497,3	48,5	176,3	35,3	18,1
2018/19	506,3	682,5	500,0	44,1	184,6	36,8	22,6
2019/20	500,8	685,5	502,2	44,9	183,5	35,9	25,2
2020/21	509,2	692,6	510,4	47,6	182,2	35,3	25,2

Найбільший приріст у порівнянні з попереднім роком очікується в Китаї, де запаси можуть досягти нового рекордного рівня в 138 млн т, що майже на 11 млн т вище рівня на початок сезону і дозволяє з лишком компенсувати прогнозоване скорочення в ЄС і в США. Згідно з прогнозами, запаси фуражних зернових в сезоні 2020–2021 років виростуть ще істотніше, ніж запаси пшениці майже на 45 млн т (10,8 %), при цьому очікується значне збільшення запасів як кукурудзи, так і ячменю. Основний обсяг приросту запасів кукурудзи припадає на частку США, а ячменю – Австралії і ЄС. Світові запаси рису на кінець сезону 2020–2021 років прогножуються на рівні 182,2 млн т, що на 0,7 % нижче рівня на початок сезону і лише незначно відрізняється від попередніх прогнозів. Значна частина прогнозованого скорочення запасів доведеться на Китай, де, проте, хороший урожай 2020 р. дасть змогу зберегти достатній обсяг запасів. У поєднанні з очікуваним скороченням запасів в Бангладеш та Індонезії це, цілком ймовірно, з надлишком компенсує третью поспіль щорічне збільшення запасів, які мають основні експортери рису.

Згідно з останнім прогнозом ФАО, обсяг світової торгівлі зерном в сезоні 2020–2021 років складе 435,0 млн т, що на 9,0 млн т (2,1 %) більше, ніж в сезоні 2019–2020 рр., і є новим рекордним показником. Очікується, що торгівля фуражними зерновими в сезоні 2020–2021 років (липень/червень) виросте на 2,4 % в порівнянні з сезоном 2019–2020 років за рахунок очікуваного зростання імпортного попиту на сорго з боку Китаю. Світова торгівля пшеницею в сезоні 2020–2021 років прогнозується на рекордно високому рівні в 178,7 млн т, що на 1,5 млн т (трохи менше 1 %) більше, ніж в сезоні 2019–2020 років, за рахунок очікуваного збільшення експортного пропозиції, обумовленого, зокрема, масштабним відновленням виробництва в Австралії і Канаді, що з лишком компенсує скорочення експортної пропозиції з боку ЄС і України. Очікується, що поживлення імпортного попиту в Африці призведе до зростання торгівлі рисом в 2021 календарному році до 47,6 млн тонн (трирічний максимум), що на 6 % більше, ніж в 2020 р.

Висновки. Рекомендована вертикально інтегрована модель менеджменту взаємовідносин учасників зернового ринку буде сприяти отриманню певного синергетичного ефекту за рахунок системності побудови і функціонування технологічних, логістичних, маркетингових та інших ділових зв'язків між усіма учасниками ЗБ, коригування цінових пропорцій, вдосконалення економічних інструментів інвестування в зерновому бізнесі. Важливим в підвищенні ефективності зернового ринку є напрями витрачання зернових ресурсів для насінневого фонду, використання на фуражні цілі, натуральну оплату. Дослідження показують, що в регіональних балансах більшу вагу займає напрямок на кормові цілі.

Резюмуючи зміст роботи можна зробити висновок, що міжгалузеві і зовнішні зв'язки зернового ринку охоплюють всі процеси менеджменту поставки ресурсів, виробництва продовольчої сировини, готових хлібних продуктів з доведенням їх до домашніх господарств. У цих умовах зерновиробники зможуть виділяти великі інвестиції, щоб розширювати і зміцнювати ринкові зв'язку, цим вони створюють можливість збільшення числа робочих місць і зростання добробуту.

Література

1. Дзядикевич О.Я. Стратегічний аналіз підвищення конкурентоспроможності українського зерна на світовому ринку [Електронний ресурс] / О.Я. Дзядикевич // Міжнародний науковий журнал «Інтернаук». Серія: Економічні науки. – 2018. – № 5. – С. 59–65.
2. Голомша Н.Є. Мінімізація експортних витрат як напрям підвищення конкурентоспроможності українського зерна [Електронний ресурс] / Н.Є. Голомша, О.Я. Дзядикевич, Т.А. Липницька // Молодий вчений. – 2017. – № 9. – С. 506–510.
3. Грідін О. В. Роль та завдання державної регуляторної політики у забезпеченні ефективного розвитку зернового ринку України / О. В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2018. – Вип. 193. – С. 201–216.
4. Грідін О.В. Зернопродуктовий підкомплекс України: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку / О. В. Грідін // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 1. – С. 21–27
5. Кернасюк Ю. Світовий ринок зерна: попит і пропозиція. Агробізнес Сьогодні. URL: <http://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/9352-svitoviy-rynok-zerna-popyt-i-propozytiiia.html> (дата звернення: 12.08.2019)
6. Козак О.А. Розвиток зернової галузі України на сучасному етапі / О.А. Козак, О.Ю. Грищенко // Економіка АПК. – 2016. – № 1. – С. 38–47.
7. Мелешенко М.І. Механізми державного регулювання ринку зерна України : дисертація ... канд. екон. наук : 25.00.02. – Київ, 2012.

8. Пенькова О.Г. Пріоритети державної підтримки розвитку зерновиробництва в Україні [Електронний ресурс] / О.Г. Пенькова, Н.М. Котвицька, А.О. Ревуцька // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 7-8(1). – С. 28–31.
9. Порудєєва Т. В. Оцінка розвитку зернового ринку Причорноморського регіону / Т. В. Порудєєва // Modern Economics. – 2019. – № 17. – С. 187–192.

References

1. Dziadykevych O.Ia. Stratehichniy analiz pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ukrainskoho zerna na svitovomu rynku [Elektronnyi resurs] / O.Ia. Dziadykevych // Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriya: Ekonomichni nauky. – 2018. – № 5. – S. 59–65.
2. Holomsha N.Ie. Minimizatsiia eksportnykh vytrat yak napriam pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ukrainskoho zerna [Elektronnyi resurs] / N.Ie. Holomsha, O.Ia. Dziadykevych, T.A. Lypnytska // Molodyi vchenyi. – 2017. – № 9. – S. 506–510.
3. Hridin O. V. Rol ta zavdannia derzhavnoi rehuliatornoï polityky u zabezpechenni efektyvnoho rozvytku zernovoho rynku Ukrainy / O. V. Hridin // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka. – 2018. – Vyp. 193. – S. 201–216.
4. Hridin O.V. Zernoproduktovyï pidkompleks Ukrainy: suchasnyi stan, aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku / O.V. Hridin // Aktualni problemy innovatsiinoï ekonomiky. – 2017. – № 1. – S. 21–27
5. Kernasiuk Yu. Svitovyi rynek zerna: popyt i propozytsiia. Ahrobiznes Sьогодni. URL: <http://agrobusiness.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/9352-svitovyi-rynok-zerna-popyt-i-propozytsiia.html> (data zvernennia: 12.08.2019)
6. Kozak O.A. Rozvytok zernovoi haluzi Ukrainy na suchasnomu etapi / O.A. Kozak, O.Iu. Hryshchenko // Ekonomika APK. – 2016. – № 1. – S. 38–47.
7. Meleshenko M.I. Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання rynku zerna Ukrainy : dysertatsiia ... kand. ekon. nauk : 25.00.02. – Kyiv, 2012.
8. Penkova O.H. Priorytety derzhavnoi pidtrymky rozvytku zemovyrobnystva v Ukraini [Elektronnyi resurs] / O.H. Penkova, N.M. Kotvytska, A.O. Revutska // Ekonomichniy chasopys-KhKhI. – 2015. – № 7-8(1). – S. 28–31.
9. Porudieieva T. V. Otsinka rozvytku zernovoho rynku Prychornomorskoho rehionu / T. V. Porudieieva // Modern Economics. – 2019. – № 17. – S. 187–192.

Надійшла / Paper received: 22.09.2020

Надрукована / Paper Printed : 05.11.2020